

Оволодіння шестирічними першокласниками графікою англійської мови

У статті розглядається графічна система англійської мови. Проаналізовано буквену символіку, якою оволодівають учні початкової школи, наведено приклади різних шрифтів латинського алфавіту, що використовуються в сучасних українських, російських та зарубіжних підручниках і посібниках.

Ключові слова: латинський алфавіт, шрифти, друковані та рукописні літери.

И. В. Шастова. *Овладение шестилетними первоклассниками графикой английского языка. Обзор и анализ написания букв*

В статье рассматривается графическая система английского языка. Проанализирована буквенная символика, которой овладевают учащиеся начальной школы. Приведены примеры различных шрифтов латинского алфавита, используемых в современных украинских, российских и зарубежных учебниках и пособиях.

Ключевые слова: латинский алфавит, шрифты, печатные и прописные буквы.

I. Shastova. *Teaching the English alphabet to six-year old children. Review and analyses of different scripts*

The article provides a brief review of the graphic system of the English language which is studied in the primary school. A number of different fonts and scripts which are used in Ukraine, Russia and English-speaking countries has been ascertained.

Key words: alphabet, fonts, scripts, printed and manuscript letters.

У сучасній початковій ланці освіти молодші школярі розпочинають вивчати як рідну, так і іноземну мову з першого класу. В цих умовах вивчення другої мови має специфічний перебіг. Особливо це стосується оволодіння писемним мовленням, оскільки шестирічні учні розпочинають оволодівати графічними системами обох мов одночасно. З огляду на це питання щодо полегшення оволодіння першокласниками латинським алфавітом набуває особливої актуальності.

Проблемі оволодіння графікою англійської мови приділялося достатньо уваги. Специфіку латинського алфавіту вивчали Г. В. Рогова, В. М. Плахотник, М. З. Біболетова та інші; доцільність використання

друкованого чи рукописного шрифту досліджували А. П. Старков, Н. К. Склярєнко, О. Д. Карп'юк та інші; особливості одночасного опанування графікою рідної та іноземної мови висвітлювали К. І. Онищенко, М. В. Денисенко та інші.

Проте варто зазначити, що, з одного боку, проблема оволодіння шестирічними учнями англійським алфавітом недостатньо досліджена, а з іншого, що у підручниках для перших класів використовуються різні шрифти. З огляду на це зазначена тема є **актуальною** і значущою, а **метою** цієї статті є аналіз особливостей написання літер англійської мови, з якими ознайомлюються першокласники.

Виявивши проблему недостатньої кількості публікацій, що присвячені цій проблемі, та враховуючи основні труднощі, які можуть виникати під час навчання читання, можна поділити їх на дві групи (специфіка латинського алфавіту й одночасне опанування графіки обох мов), ми вирішили розпочати наше дослідження зі специфіки написання літер латинського алфавіту. Дослідивши види шрифтів, які запропоновані в сучасних українських підручниках, посібниках та навчально-методичних комплексах (НМК), що рекомендовані Міністерством освіти і науки України [22], ми виявили наступне. Авторами (Карп'юк О. Д., Ростоцькою М. Є., Калініною Л. В. і Самойлюкевич І. В.) пропонуються різні варіанти написання друкованих літер. Отже, проілюструємо це.

У НМК "ENGLISH" авторів О. Д. Карп'юк і М. Є. Ростоцької (який пропонується для використання у школах з поглибленим вивченням англійської з 2004 року) представлено багато варіантів зображення літер. Нижче нами подано приклади деяких сторінок цього підручника [10, с. 48] (див. рис. 1а) і робочого зошита [11, с. 20-21] (див. рис. 2). На рис. 1б пропонується зразок з робочого зошита цих авторів, але для першого року навчання англійської мови у загальноосвітніх закладах [12, с. 18], а на рис. 3 – додаткові матеріали до цього НМК, які розроблені Л. О. Зінов'євою [8, с. 28]. Для привернення уваги до різновидів графічного зображення першої літери алфавіту було зроблено "виноски".

Важливо зазначити, що автори цього НМК вважають за необхідне ознайомлювати першокласників лише з друкованими літерами, проте на кожному

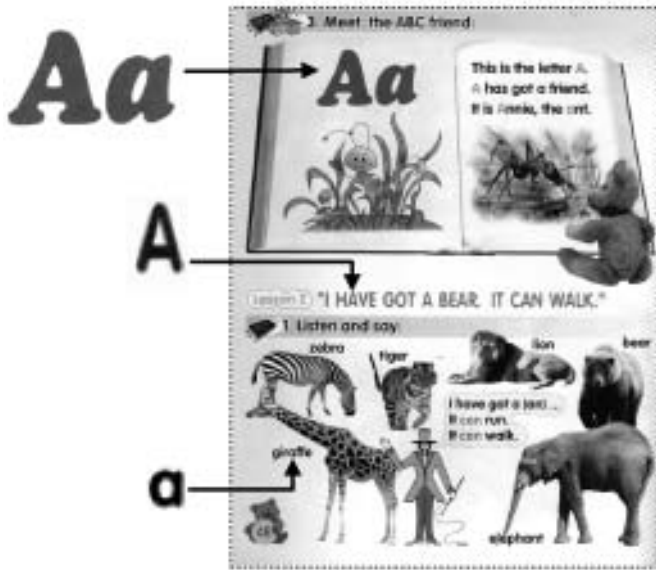

Рис. 1. Графічні символи для позначення літери "Aa" в підручнику "ENGLISH 1" авторів О. Д. Карп'юк, М. Є. Ростоцької

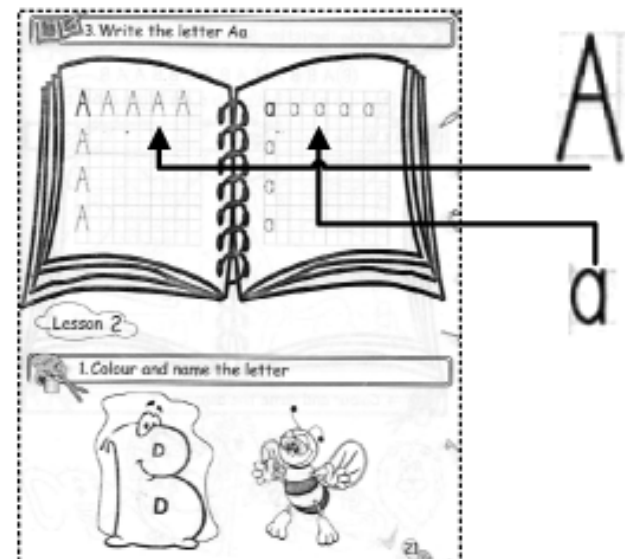
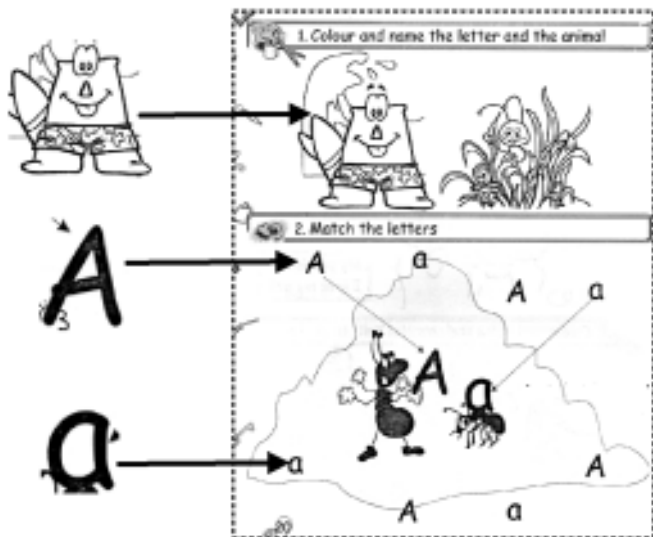

Рис. 2. Графічні символи для позначення літери "Aa" в робочому зошиті "ENGLISH 1" авторів О. Д. Карп'юк, М. Є. Ростоцької

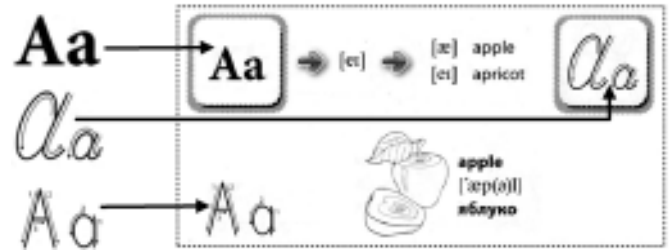

Рис. 3. Графічні символи для позначення літери "Aa" у "Прописах" Л. О. Зінов'євої

аркуші пропонується принаймні три варіанти як великої, так і маленької літери. Загальна кількість варіантів графічних образів для позначення літери "Aa", що було використано в цьому НМК, подана на рис. 4.

Рис. 4. Графічні символи для позначення літери "Aa" у навчально-методичному комплексі "ENGLISH 1" автора О. Д. Карп'юк

На базі цього НМК, а також підручника В. М. Плехотника і Т. К. Полонської "ENGLISH 1" [16], з метою допомогти оволодіти правильним написанням рукописних та друкованих літер англійського алфавіту Н. В. Тучіною було укладено зошит з друкованою основою. Наводимо нижче англійський алфавіт, що пропонується на обкладинці цього посібника, та частину сторінки для ознайомлення з літерою "Aa" [21, с. 66] (див. рис. 5а і 5б).

Aa [ei]	Aa	Nn [en]	Nn
Bb [bi:]	Bb	Oo [oo]	Oo
Cc [si:]	Cc	Pp [pi:]	Pp
Dd [di:]	Dd	Qq [kju:]	Qq
Ee [i:]	Ee	Rr [a:]	Rr
Ff [ef]	Ff	Ss [es]	Ss
Gg [dʒi:]	Gg	Tt [ti:]	Tt
Hh [eh]	Hh	Uu [ju:]	Uu
Ii [ai]	Ii	Vv [vi:]	Vv

Рис. 5а. Графічні символи для позначення літер "Aa" у посібнику Н. В. Тучіної

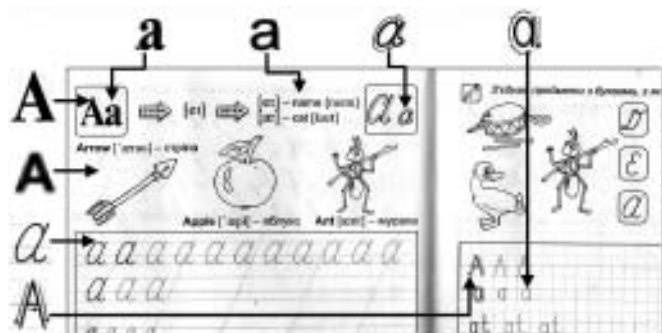

Рис. 5б. Графічні символи для позначення літер "Aa" у посібнику Н. В. Тучиної

Як видно з прикладу, шестирічним учням пропонується 3-4 варіанти написання літер, що передають звуки [ei] і [x]. Додаткові труднощі в оволодінні графічним образом англійської літери "Aa" спричинюють транскрипційні знаки [ai] та [a:]. У цілому в зазначеному посібнику використано такі графічні образи (див. рис. 6.):

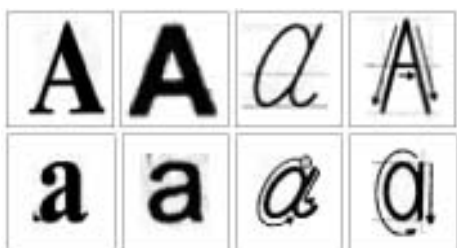

Рис. 6. Графічні символи для позначення "Aa" у посібнику Н.В.Тучиної

У підручнику "ENGLISH" Л.В.Калініної, І. В. Самойлюкевич [9] використано меншу кількість варіантів зображення літер, проте це – дещо відмінний від використаного у вищезгаданому НМК шрифт (див. рис. 7 і табл. 1).

Рис. 7. Графічні символи для позначення літери "a" у підручнику "English" Л.В.Калініної, І.В.Самойлюкевич

Наведемо ще деякі види використання різних зображень друкованих літер латинського алфавіту. У

своєму посібнику "Rightstart" М. В. Денисенко пропонує введення піктограм для кращого засвоєння алфавіту. Авторка передбачає ознайомлення лише з друкованими літерами (див. рис. 8), проте відмінності у графічному образі літери "Bb" досить суттєві [7, с.19].

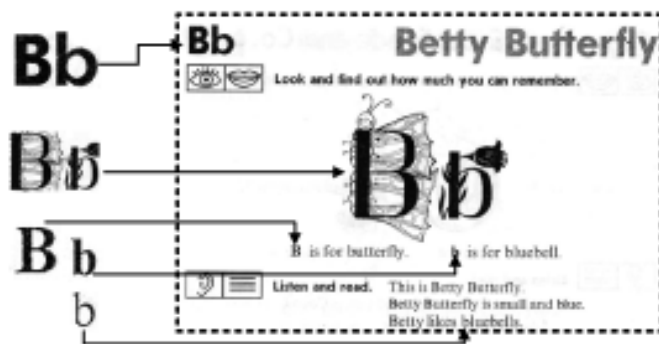

Рис. 8. Використання графічних символів для позначення літери "Bb" в посібнику "Rightstart" М.В. Денисенко

Отже, проаналізувавши підручники й посібники, які рекомендовані МОН України для використання у перших класах, ми уклали табл. 1, в якій навели варіанти зображення літер "Aa" і "Bb" у підручниках інших авторів.

Таблиця 1
Варіанти зображення літер "Aa" і "Bb" у сучасних виданнях українських авторів

Автори	Варіанти зображення літер			
	A	B	a	b
Л.В.Биркун [3, с. 47; 2 с. 34]	A	BB	a	b
В.М.Буренко [4, с.38]	A	B	a	b
О.С.Гаврилюк-Сергеева [6, с.37]	A	B	a	b
Л.В.Калініна, І.В.Самойлюкевич [9, с. 49; 9, с. 51]	AA	BB	aaa	bbb
Т.М.Матвієнко [15, с. 2-5]	a	B	a	b
В.М.Плахотник [16, с. 28-31]	Aa	BB	aa	b
С.В.Роман [13, с. 10; 17, с. 134]	A	B	a	bb

Проаналізувавши ці шрифти, ми дійшли висновку, що в українській методиці не існує уніфікованої і стандартизованої системи для графічного зображення літер англійського алфавіту, водночас в Російській Федерації спостерігається тенденція до вживання більш-менш однотипних варіантів написання літер. Проілюструємо це у табл.2.

Таблиця 2

Варіанти зображення літер "Aa" і "Bb" у сучасних виданнях російських авторів

Автори	Варіанти зображення літер			
	A	B	a	b
М.З.Біболстова [1, с.4]	A	BB	aa	b
І.В.Верещагіна [5, с.4]	AA	B	aa	b
В.П.Кузовльов [14, с.4]	A	BB	a	bb
В.І.Скульте [18, с.24]	A	B	a	b
О.В.Терентьева [20, с.4]	A	B	a	b
К.А.Тананушко [19, с.4]	A	B	a	b

Рис. 9. Зразки шрифтів Italic handwriting

- Беручи до уваги ці дані, ми дійшли висновків, що:
- 1) у перших класах необхідно використовувати лише один шрифт;
  - 2) він має бути уніфікованим і стандартизованим, а також відображати сучасні вимоги до написання літер;
  - 3) одночасно варто з'ясувати, чи застосовується рукописний шрифт і яким чином це пропонується здійснювати.

Перейдемо до огляду шрифтів, що використовуються у зарубіжних країнах. Наприклад, у США учні мають оволодівати друкованим і рукописним шрифтами [26]. Проте, якщо учням важко опанувати якийсь варіант написання літер, державними документами рекомендується використання *Handwriting Without Tears* [24] (про який зазначимо далі у цій статті).

Історично склалося так, що існує декілька графічних систем, які використовуються у різних штатах та різних типах шкіл [24, с. 181]. Починаючи з 30-х років двадцятого сторіччя популярності набув алфавіт, який представлений П. Стендардом і впроваджений Л. Рейнольдсом. Цей стиль написання літер, що називався *Italic handwriting*, використовувався у багатьох школах США протягом досить тривалого часу [24, с. 181]. Його послідовниками були запропоновані модифікації у 1967 та у 1990 роках. Роком пізніше ще одну спробу здійснили Д. Гетті і Р. Дабей (див. мал. 9а і 9б), а в 1997 році О. Барцовські запропонував форми літер, що використовуються зараз і в мультимедійних засобах [24, с. 181] (див. мал. 9в).

У 1965 році Д.Фобер провів невелике дослідження стосовно того, якому варіанта алфавіту навчали до того часу. Результатом цього було створення нової графічної системи алфавіту, який має назву *D'Nealian* (див. рис. 10). Друкований і рукописний відрізняються деякими елементами і спрямовані на легкий перехід від одного стилю до іншого [24, с. 189].

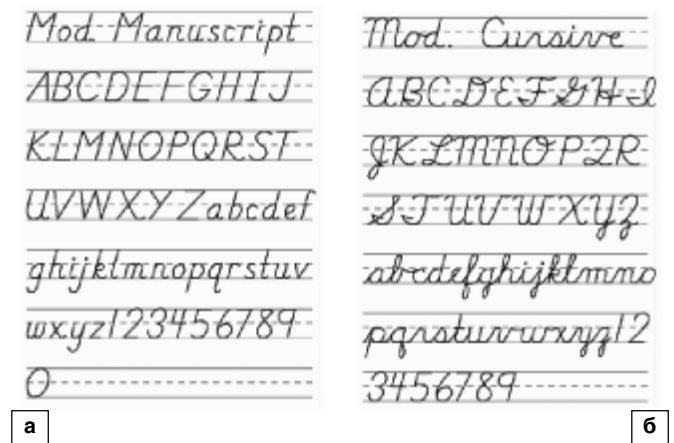

Рис. 10. Зразки шрифтів D'Nealian

На початку 20-го сторіччя поширення набули шрифти М.Палмера (див. рис. 10). У формі букв були враховані так звані мускульні рухи всієї руки, а не лише пальців та зап'ястки. Метою створення цього алфавіту було полегшення процесу написання літер. У католицьких школах США цей вид алфавіту використовується й зараз [24, с. 190-191].

Рис. 11. Зразки шрифтів Palmer

Також досить популярним є *Zaner-Bloser Script*, що запропонували Ч. Зейнер і Е. Блосер на початку 20-го сторіччя. На сучасному етапі цей шрифт зустрічається в 40% прописів для початкової школи у США. Спрощений варіант цього алфавіту подано на рис. 12 [24, с. 192].

Рис. 12. Зразки шрифтів Zaner-Bloser Script

Згідно з програмою навчання у загальноосвітніх закладах США ознайомлення із друкованими літерами розпочинається у другому класі, а навчання каліграфії та прописних літер – роком пізніше. Такий розрив не може не позначитися на загальній тенденції все більше й більше використовувати друковані літери замість рукописних. Цьому сприяє також і комп'ютеризація сучасного світу, коли дітям необхідніше та важливіше знати друкований шрифт.

Розглянувши шрифти, які використовуються у США, перейдемо до трьох інших країн: Австралії, Канади та Сполученого Королівства. Наприклад, в Австралії тривалий час також не існувало єдиного загальноприйнятого шрифту [24, с. 195-196]. У різних штатах і територіях використовувалися різні системи каліграфічного написання алфавіту. На рис. 13 подано ті, що використовувалися в штатах New South Wales, Queensland та Victorian.

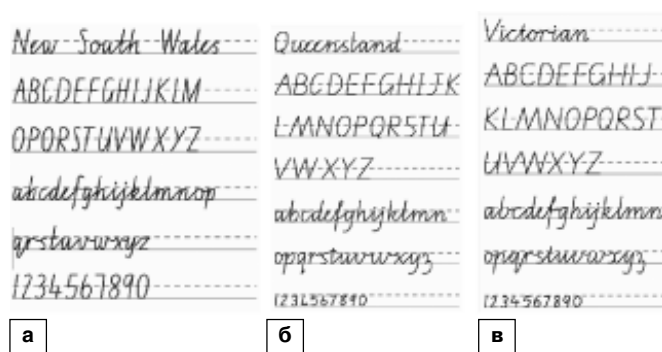

Рис. 13. Зразки шрифтів: а) New South Wales б) Queensland в) Victorian.

З 1971 року в австралійській освіті розпочалися зрушення щодо створення спільного стандартизованого алфавіту, і в чотирьох штатах були проведені дослідження, які посилалися на американські та британські розробки того часу. Близько 1989 року був упроваджений алфавіт, який отримав назву *Victorian Modern Cursive*. Проте штат South Australia до цього часу використовує власний різновид написання літер [24, с. 196].

Тенденція щодо уніфікації і стандартизації графічних символів літер спостерігається і у школах Канади [23]. Шрифт, який має назву *Handwriting Without Tears*, набуває все більшої популярності (див. рис. 14), підручники з цим алфавітом використовуються у багатьох школах країни.

Рис. 14. Зразки шрифту Handwriting Without Tears

Найзначніші зрушення щодо уніфікації прописних і друкованих літер відбулися в Об'єднаному Королівстві Великобританії та Північної Ірландії. У 2000 році в Національній навчальній програмі було затверджено єдиний шрифт, що використовується в усіх британських школах. Це так званий *Nelson Handwriting* [25], шрифт, який захищений авторським правом та в якому друковані і прописні літери не відрізняються одна від одної (див. рис. 15).

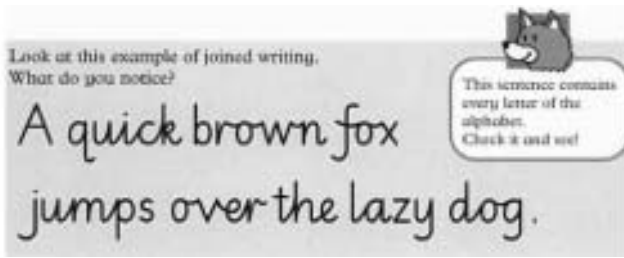

Рис. 15. Шрифт Nelson Handwriting

Дослідивши варіанти написання літер англійського алфавіту, що використовується на сучасному етапі у зарубіжних країнах, ми дійшли таких висновків:

1. Спостерігається тенденція до спрощення написання рукописних літер. Це відбувається через низку причин. По-перше, каліграфічне написання літер початку двадцятого сторіччя було обумовлене використанням пера і чорнила, а в сучасних школах учні пишуть кульковими чи гелевими ручками. Інша причина полягає в тому, що, у зв'язку із тенденцією раннього навчання дітей, ознайомлення з алфавітом (друкованими літерами) пропонується у п'ятирічному віці, а іноді й раніше. Дітям цього вікового проміжку опанування каліграфічного написання є обтяжливим і недоцільним. Третьою причиною можна назвати комп'ютеризацію сучасного світу. Через це форма друкованої і каліграфічної літери відрізняється одна від одної лише за рахунок спеціальних з'єднувальних елементів.

2. Відбувається стандартизація написання друкованих літер та вибір єдиного шрифту, що використовується в посібниках для навчання читання. В Об'єднаному Королівстві та Австралії прийняте уніфіковане написання латинського алфавіту. В Канаді та Сполучених Штатах Америки спостерігаються аналогічні тенденції.

Ураховуючи ці зрушення в сучасній освіті англійських країн, виникає потреба щодо змін у тому ж напрямі і в Україні. Варто ознайомлювати першокласників із друкованими літерами, які легко перетворювати в рукописні, а також використовувати стандартизований латинський алфавіт. Проте під час визначення такого написання літер латинського алфавіту потрібно врахувати, що англійська мова не є рідною мовою в Україні і створення власного шрифту є недоречним. З іншого боку, він має відображувати сучасні тенденції англійських країн. На нашу думку, доцільним є обрання за основу *Nelson Handwriting* (оскільки в сучасній українській освіті існують тенденції щодо навчання британської вимови та орфографії) і розробити власний. Це було б логічним і послідовним.

Необхідно також підкреслити специфіку одночасного опанування графікою української та англійської мов. Хоча в англійській мові 26 літер, проте однакову форму мають лише деякі друковані букви (Oo, Cc, Pp, Ss, Vv, Ww, Xx, Zz). Інші 12 пар символів для позначення літер відрізняються деякими додатковими елементами: B-b, F-f, H-h, I-i, J-j, K-k, L-l, M-m, N-n, T-t, U-u, Y-y. Останні 6 пар різняться суттєво: Dd, Ee, Gg(g), Qq, Rr, A-a(a).

З огляду на це шестирічним учням необхідно запам'ятати 44 символи, що позначають літери англійського алфавіту, а в рідній мові різну форму мають деякі друковані букви (Aa, Бб, Ee, Іі, Уу), тому потрібно вивчити меншу кількість символів – 37 знаків.

Додаткові труднощі спричинюються тим, що деякі літери схожі між собою і мають незначні розрізнявальні елементи: l-t-f, n-h, m-n, v-w, g-q, C-G, F-E, N-H, U-V, I-l, O-Q тощо; або повернуті в іншу сторону чи віддзеркалені – b-d, p-q тощо. Літери української мови відрізняються одна від одної більш суттєво, і лише деякі – за допомогою крапок чи додаткових елементів. Наприклад, Іі-Її, Ии-Йй, Шш-Щщ.

Аналіз системи друкованих літер української та англійської мов демонструє, що є літери, які повністю схожі за написанням (A, E, I, O, B, K, M, H, P, C, T, X, a(a) e, i, o, u, p, c, x), частково збігаються (k, u) і ті, які є новими (b, D, d, F, f, G, g, h, J, j, L, l, m, N, n, Q, q, R, r, S, s, t, U, V, v, W, w, Y, Z, z). Символи u, m, n стануть знайомими першокласникам, коли вони під час занять з рідної мови розпочнуть писати прописними літерами.

Найбільше труднощів викликають літери B, H, Pp, Cc, Xx, y, u, m, n, що повністю або частково схожі за написанням, але в рідній та англійській ці символи позначають різні звуки.

Узагальнюючи вищевикладене, у ході дослідження цієї теми ми віднайшли підтвердження щодо необхідності використання єдиного уніфікованого виду зображень літер англійського алфавіту, у якому друковані й рукописні букви майже однакові, і розглянули особливості одночасного опанування графікою української та англійської мов.

Перспективами подальших наукових досліджень ми вбачаємо в упровадженні результатів дослідження у навчально-виховний процес початкової школи.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. Биболетова М. З. Enjoy English-2 (часть 2): [учеб. англ. языка для нач. школьников] / Биболетова М. З. – М. : Титул, 2006. – 160 с.
2. Биркун Л. В. Моя англійська. Робочий зошит для 1-го класу: [посіб. для спеціаліз. шк. з поглибл. вивч. англ. мови] / Биркун Л. В. – К. : Генеза, 2004. – 80 с.

3. Биркун Л. В. Моя англійська 1: [підручник для 1 кл. спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням англ. мови] / Биркун Л. В. – К. : Генеза, 2004. – 64 с.
4. Буренко В. М. Dive into English. Робочий зошит з англійської мови для 1-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / Буренко В. М. – Харків, 2009. – 72 с.
5. Верещагіна И. Н. Английский язык 2 клас, 1-й год обучения / И. Н. Верещагіна, Н. В. Уварова. – М. : Просвещение, 2006. – 64 с.
6. Гаврилюк-Сергеева О. С. Англійська. English with mice 1: [підручник для 1-го кл спец.шкіл з поглиб. вивч. англ. мови] / Сергеева О. С. – К. : Перун, 2007. – 176 с.
7. Денисенко М. В. Rightstart. Завдання для навчання техніки читання англійською мовою у початковій школі (другий рік навчання) / Денисенко М. В. – К. : Ленвіт, 2001. – 64 с. – (Бібліотечка журналу “Іноземні мови”; вип.1).
8. Зінов’єва Л. О. Прописи. Англійська мова / Зінов’єва Л. О. – Харків : Торсінг плюс, 2010. – 48 с.
9. Калініна Л.В. Англійська мова. 1 клас: [підручник для 1 класу загальноосвітніх спец. шкіл з поглибленим вивченням англійської мови] / Л. В. Калініна, І. В. Самойлюкевич. – К. : Центр навч.-метод. літератури, 2012. – 160 с.
10. Карп’юк О. Д. Англійська мова. 1 клас: [підручник для 1 класу загальноосвітніх спец. шкіл з поглибленим вивченням англійської мови] / О. Д. Карп’юк, М. Є. Ростоцька. – Тернопіль : Видавництво Карп’юка, 2005. – 152 с.
11. Карп’юк О. Д. Зошит з англійської мови для 1 класу шкіл з поглибленим вивченням англійської мови / Карп’юк О. Д. – Т. : Лібра Терра, 2008. – 120 с.
12. Карп’юк О. Д. Зошит з англійської мови для 2 кл. загальноосвітніх навчальних закладів / О. Д. Карп’юк, М. Є. Ростоцька. – Т.: Лібра Терра, 2010. – 64 с.
13. Коломінова О. О. Mother Goose ABC: [навчально-методичний посібник] / Коломінова О. О. – К. : Ленвіт, 2000. – 64 с.
14. Кузовлев В. П. Английский 2. Часть 1. / В. П. Кузовлев, Э. Ш. Перегудова, С. А. Пастухова. – М. : Просвещение, 2011. – 128 с.
15. Матвієнко Т. М. Зошит-шаблон / Матвієнко Т. М. – Х. : Веста, 2009. – 64 с.
16. Плахотник В. М. English: [підручник для 1 кл.] / В. М. Плахотник, Т. К. Полонська. – К. : Перун, 2007. – 272 с.
17. Роман С.В Wonderland: [книжка для вчителя] / С. В. Роман, О. О. Коломінова. – К. : Ленвіт, 2000. – 208с.
18. Скульгэ В. И. Пропись-раскраска / Скульгэ В. И. – М. : Айрис-прес, 2003. – 32 с.
19. Тананушко К. А. Английский в таблицах и правилах / Тананушко К. А. – М. : ООО Издательство АСТ, 2009. – 96 с.
20. Терентьева О. В. Мои первые английские прописи / Терентьева О. В. – М. : Астрель, 2007. – 32 с.
21. Тучіна Н. В. Англійські прописи / Тучіна Н. В. – Х. : ВД «ШКОЛА», 2009. – 64 с.
22. Щодо інструктивно-методичних рекомендацій із базових дисциплін : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua//activity/education/56/general-secondary-education/metodichni-rekomendatsiji/>
23. Olsen J. Z. Handwriting without tears. Welcome to kindergarden: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.colton.k12.wa.us/Images/Handwriting%20Without%20Tears.pdf>.
24. Sassoon R. Handwriting of the Twentieth Century: [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://books.google.com/books?i=onepage&q&f=false>.
25. Smith P. Nelson Handwriting. Pupil’s book : [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://books.google.com/books?id=onepage&q&f=false>.
26. Teaching Children With Attention Deficit Hyperactivity Disorder. Instructional Strategies and Practices : [Електронний ресурс] – Режим доступу: www2.ed.gov/rschstat/research/pubs/adhd/adhd-teaching_pg3.html

